Ч. 13. Pocztowa należytość opłacono ryczałtem. Львів, неділя 30. березня 1930 р. Рік XXXII.

Виходить що тижня в неділю.
Адреса редакції і адміністрації:
„Свобода", Львів, Ринок 10, II. пов.
Телеф. Редакції: 29-41.

СВОБОДА

СЕЛЯНСЬКА ГАЗЕТА
Орґан Українського Національно-Демократичного Обєднання.

ПЕРЕДПЛАТА виносить в краю: місячно 80 сот., чвертьрічно 2 зол. 20 сот. В Америці 2 дол. річно. Зміна адреси 50 сотиків. Поодиноке число коштує 20 сот.
Телеф. Друкарні: 29-26.

Боротьба з господарською крізою.

Була осінь і зима. Є це час, коли селянство ще сяк-так обганяє свою біду тим, що зібрало чи заробило на жнивах. Але в цьому році то й у цей час наше селянство не зазнало полекші. Навпаки — цей час у цьому році був може навіть тяжчий, як деякий переднівок.

Вправді хліба не бракувало і як треба було його купити, то він був дуже дешевий. Але ледви чи наш селянин міг собі позволити на кращу їду, як в інші роки. Він мусів останки продавати, щоби обігнатися від ріжних видатків на господарство і поза ним. Дарма дехто каже, що бідному селянинові лекше, коли дешевий хліб. Не маючи ні звідки бічного зарібку, і найбідніщий селянин мусить продавати збіже, щоби добути потрібний на ріжні потреби гріш. А коли те збіже дешеве, а все інше дороге, то деж того збіжа стільки набрати? Отже й не дивниця, що село в цьому році дуже тяжко бідувало і то саме в ту пору, в яку звичайно живе лекше.

А тепер наближається, а в багато декого вже давно почався — переднівок. Просто годі собі уявити ті чорні думи, які обсідають голову нашого селянина. Як той переднівок перебути, що робити, щоби хоч трохи вилізти з біди бодай на осінь?

Думає про це селянин, але ломлять собі над тим голови і ті, що правлять державою. Бо селянська біда щораз сильніше бє і по державі, яка лиш тоді може добре стояти, коли добре стоїть більшість населення держави, а нею є селянство. Ба, колиб то тут рішав голос селянства, то справу можна би скорше направити. Але селянство покищо заслабо зорґанізоване, щоби добути собі той рішаючий голос у своїх справах, а ті, що мають той голос, приймають такі міри для направи лиха, що це може й полекшує становище невеликої скількости поміщиків і торговців збіжем, але зовсім не поправляє становища великої селянської маси.

14-го березня радила над полекшами для рільництва соймова земельна комісія. На тій то комісії перший виступив наш посол з Українського Клюбу, селянин Гринь Тершаковець і виразно сказав, що всі заходи для полекші рільникам, які досі поробило міністерство рільництва, або нічого не помагають селянам, або помагають дуже мало. Прим. заведено т. зв. вивозові премії, себто нагороди для тих, хто вивезе за границю більше збіжа. Яка з цього користь нашому селянинові? Хіба та, що на його збіжу, яке він мусить дешево продати, торговці більше зароблять.

Пос. Тершаковець численними примірами доказував, якою хибною була дотеперішня господарська політика держави, в якому занедбанні були досі справи дрібного рільництва, а зокрема як кривджено наших хліборобів українців, відмовлюючи і їм і їх господарським та кооперативним орґанізаціям підмоги і кредитів. Мало того — їх найкращі господарські змагання зустрічались часто з явною ворожнечою саме з боку тих, які повинні були їм допомогти.

Разом з тим пос. Тершаковець поставив до міністерства рільництва цілий ряд домагань. Колиби їх виконано, то це хоч у невеликій мірі полекшилоб тяжкий теперішній стан дрібного рільництва. Пос. Тершаковець поставив такі домагання:

З ділянки збіжової політики: а) щоби збіжеві резерви доповнювано виключно із закупів дрібного рільника, б) знести всілякі ограничення щодо перемелювання жита на муку, в) житню муку для війська повинно перемелювати у власнім заряді міністерства військових справ, а отруби продавати по знижених цінах безпосередньо дрібним рільникам через господарські орґанізації.

З ділянки рільного кредиту: а) щоб із призначених кредитів на підмогу рільництву користав український рільник через свою кредитову кооперацію, та щоби не міністер внутрішніх справ, але міністер рільництва мав на цей кредит рішаючий вплив, б) щоби кредити за пібрані погної в р. 1929 були без проценту прольонґовані до 31. грудня 1930 р., в) щоби кредити уділені на погної в р. 1930 були платні щойно осінню 1931 р.

В ділянці податкових справ: тому, що безпосередні державні податки ґрунтові стягнено від дрібного рільництва не тільки за рік 1929, але вже й частину за 1930, та що найбільше дошкулюють йому самоуправні данини, домагаємося: а) редукції дорогової данини та знесення коштів екзекуції за залеглі податки самоуправні, б) знесення, зглядно обниження процентової стопи від залеглих державних податків і коштів екзекуції, в) знесення всіляких самоуправних оплат за вїзд до міста та торгових оплат за худобу. Ці домагання по відношенні до самоуправних данин повинен уряд якнайскорше полагодити в дорозі законодатній.

В ділянці річевих обезпечень: щоб із призначеної частини резервового фонду Польського Закладу Обезпечень Взаїмних, який приділено Рільному Банкові як довготерміновий кредит для рільництва, була дана можність користати й українському рільникові.

В ділянці цлової політики: а) заборонити ввіз рижу до краю зглядно підвищити ввозове цло від рижу, заборонити ввіз продуктів на виріб марґарини, б) негайно заборонити ввіз свіжих звичайних яблок, а на будуче ограничити ввіз і перевести ревізію цла на довіз заграничних овочів, та зарядити стислу контролю перевозу згаданих овочів, бо під фірмою звичайного яблока спроваджують люксусові овочі, які вбивають на ринку краєві овочеві товари.

В ділянці залізничої тарифи: а) знизити до 20% тарифи на перевіз бараболь для господарських і насінних цілей внутрі краю, з чого повинно користати рільниче населення безпосередньо через свої господарські орґанізації, б) так само знизити тарифу за перевіз ґрису, макухів і навозів як краєвих так і заграничних, призначених для рільників.

В ділянці державних підприємств: а) домагаємось знижки на кухонну сіль від 5—10 грошів на 1 кґ. солі, б) домагаємось провірки заподіяних шкід плянтаторам управи тонколистого тютюну в воєвідстві станиславівському і тернопільському та винагородити селянам понесені страти.

З закону картелевого: Комісія висказує побажання, щоби уряд перепровадив ревізію картелевих законів (нафти, заліза, цукру, волокна і т. п.) в тім напрямі, щоби розбіжність цін рільної у відношенні до промислової продукції була унормована таким чином, щоби зі знижкою цін рільних продуктів — наступала автоматично знижка цін товарів промислових.

Немає надії, щоби хоч частину тих домагань сповнено. Ще менше надії на те, щоби зважено голос нашого українського селянства. Воно ще занадто слабо зорґанізоване і через те має замало сили, щоби з ним належно рахувалися. Алеж це й підказує нашому селянству навіть і в найбільшій біді тямити одно, що його сила і поправа його становища залежить виключно від його орґанізованости. Лише згуртоване у своїх ріжних культурно-освітніх, кооперативних і господарських товариствах, та обєднане у своїй національній політичній орґанізації воно заважить на своїй долі.

З нинішним числом „Свободи" розсилаємо почтові чеки, якими просимо наших читачів надсилати передплату за II квартал ц. р.

З днем 1. квітня здержуємо висилку тим передплатникам, котрі залягають з передплатою.

Що діється за Збручем?

З Борщева повідомляють, що 15. березня ц. р. дістали там такі зовсім певні відомости ізза Збруча.

В прикордонній більшовицькій сторожі, яку останніми часами дуже сильно скріплено, що три тижні зміняють старшин і підстаршин. Причини тої зміни покищо невідомі. Також зміцнено прикордонну сторожу з польського боку.

Відносини на селах змінилися тепер до непізнання. А відносини ці для селян прямо невиносимі. Перед роком село ділилося на комуністів і кулаків. Кулаки (себто заможніші селяне) діставали від Сільради приділ землі і її обробляли, а зі збору часть забирала сільрада (сільська рада), а друга часть оставалася селянинові. Тепер селянам відобрано землю цілком та забрано від них рівнож весь інвентар. Забрано все: кури, гуси, навіть голуби і приміщено це все у спільній стайні. Саме тепер засувають всякі межі на полі чи городі.

Селянам не можна по своїх хатах навіть варити їсти. На це є збудована в селі спільна кухня. Що дня о 6-ій год. рано завідующий кухнею скликує людей трубкою по снідання, о 1-ій год. по обід, а о 6-ій год. по вечеру. Всі сходяться з „котьолками" (казанцями) і забирають страву.

Сільрада заборонила селянам і будуватися. Робляться заходи для збудовання одного спільного для всіх селян дому, до якого вони мусілиб перенестися. Селянські забудовання мають бути тоді розібрані, а на місці, де є село, мають засадити сад.

Неділю скасовано. Свята також. Днем відпочинку призначено суботу, але і в цьому дни всі мусять працювати до год. 11-ої перед полуднем, а щойно потім до вечера можуть відпочивати. У цей день вечером приїздить з Камянця двох членів з клюбу безбожників. Вони збирають всіх дітей до церкви або школи і там висмівають перед ними Бога, святих, церкву. Старше селянство є тим страшно згіршене, а дітвора бере собі це за забаву. Про церкву говорити, а тимбільше її обороняти не вільно. Хто робив би інакше, йде на розстріл. Приклад: в селі Шестівці (напротив Єрмаківки) був батюшка (священик). Сільрада наказала церкву замкнути. Батюшка відправляв богослуження по селянських хатах. Його вивезли кудись. Дня 13-го березня ц. р. зголосився до старшого братчика представник сільради по ключ до церкви. Той відмовив видати ключ. Збіглось кільканацять селян і прогнали представника сільради. Тогож дня явився в селі відділ чекістів, вивіз усіх „бунтарів" на поле і розстріляв. В селі Чорнокожинці, що також недалеко Єрманівки, з польського костела і каплиці зроблено маґазин збіжа. Хто хоче святкувати неділю, мусить мати на це дозвіл з Камянця.

По селях творяться цілі ґрупи обдертих і голодних дітей. Ті діти гурмою йдуть з села до села і жебрають хліба. Перед двома тижнями явився такий відділ обдертих дітей над самим Збручем біля села Залісся на цьому боці. Діти кричали до наших селян: дайте хліба! Деякі наші селяне перекидали їм хліб через Збруч. Наспіли пограничники і дітей прогнали.

Вістки про це, що більшовики вивезли всіх неприхильних собі селян знад Збруча в глуб краю, потверджуються. Крім того здорових чоловіків від 18 до 40 літ покликано до війська.

Наші селяне знають про це, що діється за Збручем. Бачучи те, що там робиться, дивляться в той бік зі страхом. Просто відхрещуються і своїх дітей страшать більшовиками. У звязку з подіями на Україні мала відбутися в Борщеві 18-го березня ц. р. нарада українського духовенства Борщівщини, щоби запротестувати проти подій на Великій Україні.

—o—

Судять українців.

В Харкові судить суд 45 найвизначніших українських діячів на Великій Україні. Кого судять і за що, наші читачі вже знають. Знає про це вже все українське громадянство і на своїх ріжних зборах протестує проти того процесу і проти тих причин, які його викликали. Ті причини — це безпощадне нищення українського народу і закріплювання над ним московської влади.

Тепер уже немає сумнівів, що твориться на Великій Україні. Жахливі листи, які звідтіль приходять, численні втікачі — обдерті й голодні, що з „селянсько-робітничого раю“ втікають у „буржуазне пекло“, свідки — наші-ж селяне, що живуть над більшовицьким кордоном і своїми очима бачуть, що діється тут-же за кордоном, та й самі більшовицькі часописи, які захвалюють свої порядки і свою хвальбу мережать кровю невинних розстріляних селян — все це понад усякі сумніви стверджує справжнє пекло, в якому опинився наш нарід над Дніпром. Коли вже на Великій Україні, яку колись називали шпіхліром Европи, люде не мають що їсти, коли на Полтавщині, де крім білого пшеничного хліба не знали іншого, а тепер їдять ячмінний хліб, коли українському селянинові, що зрісся зі своєю землею, забрали ту землю і кажуть йому робити на ній наймитом, то вже дальше нікуди. Теперішній харківський процес лише завершує те, що Москва задумала зробити з нашою Україною.

Нарід бунтується проти заведених московсько-більшовицьких порядків на Україні і кожний день приносить вістку, що тут то там згинув з руки народнього местника якийсь більшовицький посіпака. Але все це є ніщо супроти сили пануючого кулака, який кріваво здушує всякий такий бунт. І по правді-ж, то сили тут нерівні. Чисельна перевага і то велична є на боці народу, який, як то кажуть, шапками закидав би більшовицьких посіпак. Єдине, що обезсилює нарід і не дозволяє йому скинути ярма — це його незорґанізованість. І єдине, що дає таку велику перевагу більшовицьким посіпакам і дозволяє їм безкарно знущатися над українським народом — це їх сильна орґанізованість, якою вони тримаються при владі не лише на Україні, але й на всіх просторах б. великої російської імперії.

Серед страшного горя українського народу і серед страшних умовин, які панують на Україні, всеж таки найшлися люде, які намагались звести український народній рух в одно русло і тим самим створити з нього силу, яка змоглаб протиставитись руйнуючій силі більшовиків. Цими людьми були саме ті, що тепер їх у Харкові судять. Вирвавши їх з рядів народу, московські більшовики надіються ще довший час безкарно гуляти по Україні, не лякаючись гніву народу, який без проводу і незорґанізований не встоїть перед силою московсько-більшовицького терору. Що більшовики добре мітять, то відомо. Адже нас завсігди руйнувала наша незорґанізованість, ми завсігди програвали і в неволі опинились через те, що не було в нас інтеліґенції — не було доброго проводу. Адже тільки й тому у 1919-ому році й більшовики нас перемогли і тепер роблять з нашим народом, що лиш їм збагнеться.

Отже харківський процес не є лиш судом над 45 українськими діячами. Це суд над усім українським народом. Це копання пропасти для визвольних змагань цілого українського народу. Протестуючи проти суду отих 45 визначних українців, ми стаємо просто у власній обороні, — в обороні наших прав на вільне життя. Ми мусимо собі це ясно усвідомити і вляти у наші протести глибший зміст. Протестуючи проти руйнування підстав існування нашого народу, ми мусимо стати до боротьби з роботою руїнників усюди, куди лиш сягає їхня руйнуюча рука.

А ся рука сягає далеко. Морючи голодом маси працюючих людей, більшовики перемінюють їх тяжкий труд на гроші і щедрою рукою сиплять їх своїм служальцям по цілому світі, щоби ті замилювали людям очі і більшовицьке пекло раєм представляли. Таких служальців і в нас набереться, які використовують наше тяжке становище та ослабляють нашу оборону перед московською навалою. Протестуючи проти того, що роблять московські більшовики на Україні, ми мусимо звернути пильну увагу й на роботу їхніх служальців серед нас. Лише з малою ріжницею: проти руїни на Вел. Україні ми лиш протестуємо, а це хабаззя серед нас ми можемо й мусимо виполоти. Хай разом з нашими протестами лунає скрізь: **геть з московсько-більшовицькими служальцями серед нас!**

Памятаймо, що в Харкові судять українців — усіх українців, копають гріб для української народньої справи.

За новий польський уряд.

Парляментарна політика Польщі обертається тепер довкола справи нового уряду, який має скласти маршалок сенату Шиманський. Президент Мосцїцкий поручив це завдання марш. Пілсудському, але він від цього відмовився, причім оголосив знову письмо, в якому виляв соймових послів і заявив, що зі соймом ніяк працювати не може. Його підтримав клюб ББ (одинка) заявою, звереною також проти сойму.

Тимчасом творення нового уряду йде дуже поволи. Марш. Шиманський просив на нараду представників усіх соймових клюбів, щоби вислухати по черзі їх гадку щодо дальшої діяльности сойму. Отже говорив також з президією Українського Клюбу, а саме головою д-ром Д. Левицьким і послами Хруцьким, Целевичом та Блажкевичом. На запит марш. Шиманського, як українці відносяться до польської держави, делеґація заявила, що український нарід як кожний живий нарід змагає до своєї самостійности, однак репрезентоване делеґацією УНДО бореться леґальними засобами. В справі східних границь польської держави делеґація заявила, що не має в цій справі жадної леґітимації до якихнебудь заяв, бо ця справа може бути остаточно вирішена лише поміж будучою українською державою та польською державою. Що торкається відношення українців до уряду, то ні один з дотеперішніх урядів Польщі не трактував українського населення нарівні з населенням польським, але навпаки робив все, щоби утруднити співжиття цих народів. Тому українці не манять себе надією, щоби під цим оглядом швидко прийшла якась зміна, тому що нема для цього необхідної зміни в настроях польського громадянства. З актуальних справ делеґація порушила передовсім справу господарської кризи, домагаючися негайної допомоги для дрібного українського хліборобства, причому державні орґани повинні співпрацювати з українськими господарськими орґанізаціями. Дальше порушено справу невиконання з боку Польщі міжнародніх зобовязань відносно українців, справу українського університету, шкільництва, православної церкви та кольонізаційних законів.

Голова білоруського клюбу пос. Єреміч заявив марш. Шиманському, що білоруський нарід під Польщею не користується належними правами і тому прийшло до погіршення відносин між урядом і білорусинами.

Після закінчення всіх розмов секретаріят марш. Шиманського оголосив письменні заяви, які зложили на його руки клюби, що були ним приняті. На увагу заслугує заява Центроліву, себто польських соціялістів, Визволення, хлопської партії, Пяста і ін. Вони заявили, що зміна системи правління (значить, системи Пілсудського) є безумовною державною конечністю і цеї зміни системи домагається рішучо громадянство, якого представником є сойм.

Українська заява згідна з тим, що представники Українського Клюбу сказали устно марш. Шиманському. Вони стоять на становищі, що змагання українського народу до самовизначення є цілком природним явищем, а покищо домагаються точного приноровлювання обовязуючих законів і трактування українського населення однаково з польським населенням.

Як довго нема нового уряду, не може радити сойм, бо бебеки заповіли, що вжиють найгостріщих способів, щоби недопустити до соймового засідання. Можливо, що бебеки залежить на тім, щоб загострити відношення між соймом і урядом і спричинити поклонником поворот до влади.

Що кажуть цифри?

Статистичні обчислення виказують, що завдяки хибній політиці господарській, податковій, кредитовій, цловій, тарифовій, дороговій, і т. п. польських урядів плекання худоби, а особливо безрог зменшилося від 1921 р. на 5 мільонів штук. В р. 1921 було в Польщі 9 мільонів штук, а на основі статистичних обчислень 1928 р. було тільки 4.980.000 штук худоби. Це свідчить найкраще про положення дрібного хліборобства.

Загострення політичного положення в Польщі.

Справа творення нового міністерського кабінету внесла у внутрішну політику Польщі в останньому часі велике ускладнення та загострення, що може мати далекосяглі наслідки. Маршалок сенату Шиманський, що пробував вже другий тиждень складати новий уряд, був 25. ц. м. на нараді у марш. Пілсудського, щоби здати йому звіт із нарад з посольськими клюбами. На те марш. Пілсудський заявив, що він може співпрацювати зі соймом тільки під умовою, як посли перестануть мішатися до справ уряду, до державного буджету, перестануть контролювати надзвичайні видатки та як сойм не буде скликаний бодай пів року.

Марш. Шиманський скликав негайно нараду клюбових президій і зясував їм умовини марш. Пілсудського. Всі посли, крім бебеків, заявили, що вимоги Пілсудського суперечать постановам конституції та що сойм не зречеться контролі на видатками держави. Тоді марш. Шиманський, виходячи із становища, що створення уряду без підтримки Пілсудського є неможливе, пішов до президента держави Мосцїцкого і зрікся місії творення кабінету. Що буде дальше, покажеться в найблищому часі. Є чутки, що на чолі уряду стане тепер сам Пілсудський або пос. Славек, голова бебеків, а тоді сойм буде розвязаний.

Тимчасом бебеки не позваляють радити ні соймови ні соймовим комісіям. Дня 25. березня вони розбили засідання буджетової комісії, счинивши страшенну галабурду. Про засідання сойму нема тепер бесіди.

*

В останній хвилі наспіла з Варшави вістка, що місію створення нового міністерського кабінету дістав пос. Ян Пілсудський, брат маршалка. За російських часів він був адвокатом а після війни суддею у Вильні.

Де корінь лиха?

З великим шумом отворили поляки тому два місяці фабрику штучних навозів у Мосціцах пов. Тарнів. Писали про неї та говорили багато, тішилися зростом польського промислу, хоч уряд впакував у ту фабрику готівкою поверх 100 мільонів золотих. І що показалося? Те саме, що з фабрикою азотових навозів у Хоржові: Товар лежить масами в маґазинах, бо селяни не мають за що його купувати. Через хибну хліборобську політику селянство збідніло, його продукти не мають вартости і селянство не має грошей не то на штучні навози, але на найконечніші життєві потреби. Замісць помагати рільництву уряд творить великий промисл, пакує сотки мільонів податкового гроша в товар, який заповнює маґазини, доки є місце, а потім мусить припинити роботу і фабрика стане. Бо селянство, для якого призначений цей фабричний товар, не має грошей.

Так мститься хиби державної господарки. Наслідком зубожіння села терпить і місто, занепадає промисл, банкротує купецтво. Чи так дальше повинно бути? Направа лиха — це матеріяльне двигнення села.

Кожна рука до себе крива.

На Закарпатській Україні живе по урядовій статистиці 374 тис. українців, 102 тис. угрів, 80 тис. жидів, 15 тис. румунів і на те все 30 тис. чехів і словаків. Але шкіл мають українці: одну народню школу на 1000 душ населення, одну виділову школу на 45.000, одну ґімназію на 93.000 душ населення. Зате чехи мають: одну народню школу на 100 (сто) душ населення, одну виділову школу на 10.000 душ і одну ґімназію на 15.000 душ населення. Дарма, що українці чисельно найсильніші, що вони на своїй прадідній землі, що добровільно прилучилися до Чехословаччини. Чехи мають владу і своїми руками горнуть все для себе. Добровільно нікому нічого не дають. Все треба в них добувати.

І так є всюди. Навіть за своє треба тяжко боротися, коли влада є в чужих руках.

З Буковини.

В неділю. 16. ц. м. відбулися вибори до міської ради в Чернівцях. Найбільше голосів здобула ліста національно-царанистична в союзі з ріжними ґрупами національних меншостей. Українці будуть мати всього чотирох представників у новій раді. Це д-р Антін Кирилів, міщанин Антін Завада і учителька Михайлина Левицька, що були на лісті нац.-цараністичної партії і Іван Микитович, на соц.-демократичній лісті. Всіх виборців українців було в Чернівцях около 2.500, але багато українців не вписано зовсім у лісти, а багато записано до ліст чужих.

В цілій Румунії перемогли при міських виборах нац.-цараністи, що находяться тепер при владі.

В ОБОРОНІ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ.

УНДО і Православна Церква.

Українське Національно-Демократичне Обєднання (УНДО) є українською національною партією, яка повстала для того, щоби зорганізовано боротися за права й добро українського народу та обороняти права народу. Ця наша партія є в нашому народі найсильнішою і бореться з найбільшим успіхом за народні справи. Тому всі ті, що намагаються нищити наш нарід, нападають і на Укр. Нац. Дем. Обєднання, щоби унеможливити йому працю для добра народу.

Наш український нарід належить до двох головних вір: православної і греко-католицької. Оту різницю віри також хочуть використати наші вороги, щоби зовсім поріжнити наш нарід між собою. А тому, що православні українці живуть на Волині, Холмщині, Поліссі й Підляші, а греко-католики в Галичині і Укр. Нац. Дем. Обєднання має свій осередок у Галичині, то й це використовують наші вороги, щоби у православних українців підкопувати довіря до нашої партії Укр. Нац. Дем. Обєднання. Вони розсівають про Укр. Нац. Дем. Обєднання вістки, що воно є католицькою партією і тому не має права мішатися до справ Православної Церкви і віри, а коли ця наша партія забирає голос у справах Православної Церкви, то робить це не для її добра, але для інших цілей. Є це суща брехня і клевета на те, щоби шкодити Укр. Нац. Дем. Обєднанню, а тим самим і загальній народній справі.

Українське Національно-Демократичне Обєднання (УНДО) однаково боронить справ Греко-кат. і Прав. Церкви. У програмі партії УНДО є окрема точка про відношення партії до церковних справ і там говориться дослівно: „Українське Національно-Демократичне Обєднання“ відстоює у релігійних справах рівноправність всіх віроісповідань і їх внутрішню самоуправу. Приймаючи засаду християнської моралі в основу духового розвитку нації, партія обстоює науку і права греко-католицької Церкви в Галичині та **Православної Церкви на інших українських землях**“.

На черговому Народньому Зїзді, 24. грудня 1928 р., голова УНДО, посол д-р Дмитро Левицький присвятив у своєму політичному рефераті окремий уступ українсько-церковному православному рухові в Польщі. Тоді голова партії сказав дослівно: „У програмі нашої партії виразно зазначено наше становище до обох церков, які гуртують у собі українців у Польщі. З того становища виходить ясно, що ми можемо лише співчувати та по змозі активно співділати з усіми тими заходами православних українців з Холмщини, Волині, Підляша й Полісся, які змагають до оздоровлення відносин у православній церкві“.

А ось ще й останній голос у цих справах з боку начальної установи партії УНДО, а саме резолюція Центрального Комітету з дня 8-го березня 1930 р.:

„Ц. К. протестує проти дальшого штучного підтримування польською владою хаосу і безладдя у справах православної церкви в Польщі. Ц. К. вважає недопустимим вмішування міністра віроісповідань, як світського адміністраційного чинника, до таких суто внутрішніх церковно-православних справ, як справа собору православної церкви. Стоючи на програмовому становищі Укр. Нац. Дем. Обєднання — „значіння церкви в житті народу“ — Ц. К. рішуче заявляється проти зазіхання на стан посідання однаково греко-кат. що й православної церкви в Польщі з якої-б це не було сторони і тому одобрює тактику Українського Клюбу, який виступив проти цього роду засобів підривання екзистенції та обезпранювання православної церкви, як т. зв. ревіндикаційні процеси. Ц. К. доручає Президії і надалі піклуватися якнайширше цими справами і вірить, що український православний нарід Волині, Холмщини, Полісся та Підляша вийде побідно з боротьби за свою віру і церкву, яку веде на два фронти — проти польської влади і клеру та московського русифікаторського духовенства“.

Тепер питання: чому Укр. Нац. Дем. Обєднання (УНДО) боронить справи Православної Церкви? Про це говорить наведена вгорі програма УНДО, а тепер ми близче її пояснимо. УНДО є партією всеукраїнською, яка бачить скрізь один український нарід, що живе на українській землі і має спільну історичну минувшину, спільне нинішнє горе і спільні мрії на будуче. Тому УНДО не бачить і не хоче бачити якихось кордонів між Галичиною і Волиню і за **ніяку ціну не хоче допустити, щоби внутрі одного українського народу істнували релігійні спори і ворожнеча.** Кожний українець хай зберігає ту віру, в якій його охрестили і тримається тої церкви, до якої змалку належав. Не нам українцям причиняти собі нові клопоти внутрішніми церковними спорами. Ми маємо досить спільних ворогів, які виступають однаково проти Православної як і проти Греко-католицької Церкви і перед тими ворогами ми повинні боронитися. — **Наша річ є зберігти єдність українського народу та усувати все, що могло би цю єдність нарушити.** Того самого погляду тримаються всі найсвітліщі уми і серця українські, яким дорогий український нарід.

Не досить належати до Православної Церкви, щоби бути добрим православним і добрим українцем. Нераз власні діти є гірші для батьків, як сусіди. Такими негідними дітьми Православної Церкви є пом. лицеміри з „Українскої Ниви“, які прикриваються плащиком православія, але йдуть разом з противниками всього українського православного народу. **Вони хотять поріжнити і посварити православних українців з Волині з греко-католицьких українцями з Галичини,** нацьковуючи одних на других та ширючи про одних і других всілякі побрехеньки. Ту саму розкладову роботу ведуть в соймі пани посли з „одинки“, виконуючи волю пославших їх. Українське Національно-Демократичне Обєднання не дасть себе спровокувати. Чи це подобається його ворогам чи ні — УНДО буде далі стояти на сторожі прав Православної Церкви і віри на православній українській землі Волині, Холмщини, Підляша і Полісся і зі всією рішучістю буде поборювати спроби внести релігійну ворожнечу внутрі одного українського народу.

Що зробив Український Клюб

в церковній справі.

Український Клюб, який складається з 23 послів і 9 сенаторів, у своїй соймовій праці в обороні прав і інтересів українського народу присвятив багато уваги також і церковній справі. Всім є відоме тяжке положення Православної Церкви, а що вона є церквою майже всіх українців Волині, Холмщини, Полісся й Підляша, то Український Клюб присвятив дуже багато уваги обороні її слушних прав.

Справа церковного майна.

Православну Церкву фактично позбавлено її майна. Церковним майном розпоряджається уряд, а не вища церковна влада. Наслідком цього ще в перших роках повстання Польщі забрано від православних понад 600 церков; з них більшу частину віддано було „тимчасово“ (вже 10 літ!) латинському костелові, а решту просто замкнено. Тих замкнених церков є особливо багато на Холмщині — 133 церкви. Так і стоять вони вже 11 літ, з повибиваними вікнами та понищеними дахами, і тихо вмірають.

Якийсь час був спокій з церквами. Але останніми роками знов почався наступ на православні церкви. Між іншим кілька церков було віддано для нової т. зв. „унії всходнего обжондку“. Цю нову унію, яку впроваджує польсько-латинський епископат, виразно піддержує адміністрація. Всім відома справа Жабча, луцького повіту, де багато натерпілись наші люди. Знов недавно зачинено братську церкву в Острозі. Але найгіршим злом за останні часи було те, що почалась у значних розмірах розбірка церков, переважно на Холмщині, чого перед тим не було. Досі розібрано вже 51 церкву.

В обороні церковного майна Український Клюб передовсім зголосив внесення, щоби церковним майном розпоряджав не уряд, але щоби ним завідувала сама церква. Це внесення лежить вже другий рік без руху в конституційній комісії, бо ні одна польська партія, ні сам уряд не хоче знести заряду уряду над церковним майном.

Справа Жабча.

В справі трагічних подій в Жабчу Український Клюб вніс в соймі нагле внесення. В тій справі промовляв у соймі посол з Українського Клюбу д-р Біляк. Цей посол, а рівнож посли Вислоцький і Завааликут (всі з Українського Клюбу) їздили до Жабча, щоби на місці ознайомитися зі справою. Про Жабче широко писали наші ґазети („Діло“, „Свобода“, „Новий Час“, „Народня Справа“, „Український Голос“), а також і заграничні ґазети.

Пригадуємо нашим людям, що, на превеликий наш сором, знайшовся в соймі посол українець, який виступав проти жабчан, а в обороні адміністрації. Це був посол Сегейда, віцебурмістр Здолбунова, який вийшов в посли по листі ч. 1 з Ковля. Ось що він говорив в соймі у справі Жабча: „Не бачу жадної потреби ухвалювати внесення Українського Клюбу. Оскільки в 1928 р. православні люди с. Жабча перейшли до унії, то тим самим і церква перейшла до уніятів. Про запечатання церкви просила воєводу сама делеґація від православних жабчан. Не бачу нічого пильного в тій справі, бо люди сидять тепер спокійно. Щож торкається адміністрації, то вона заховувалася в часі молитов дуже спокійно“. Характерно, що посол Сегейда ні разу не сказав, що мова йде про „унію східнього обряду“, лише промовляв так, начеб в Жабчу йшла боротьба між Православною та українською Греко-католицькою Церквою.

Щоб оцінити, як пос. Сегейда перекручував правду, пригадуємо дійсний перебіг подій в Жабчу. Про ці події посол д-р Біляк ось що говорив у соймі (Подаємо це дослівно на підставі стеноґрафічного протоколу сойму): „20. лютого 1929 р. православні в числі около 200 осіб пішли до церкви зі священиком о. Сагайдаківським і рішили залишитися в церкві так довго, аж повернуть їм церкву. 21. лютого прибуло до села 32 поліціянтів з аґентами і заступником повітового команданта поліції Кулешою. Поліціянти окружили церкву зі всіх сторін, а в селі заведено стан, який живо нагадував виімковий. Населення було змушене безплатно прокормлювати поліціянтів і достарчати їм підводи по 7 до 10 підвід денно. Від неділі 24. лютого відрізано церкву від зовнішнього світа і одночасно поліція війшла до середини церкви. Частина парохіян вийшла з церкви; в середині залишилося яких 100 осіб, а між ними старці, жінки і діти від 10 літ вгору. 7 днів не допускали до середини церкви ні води, ні харчів; поліція забрала з церкви навіть малу залізну піч, а в ночі з 27. лютого виняла входові двері, щоби присутніх примусити морозом вийти з церкви. Такий стан тривав до 1. березня 1929 р. В тому дні поліція, яка перебувала в середній частині церкви, — війшла до частини церкви біля вівтаря, і усунула звідтам вірних, не перебираючи в засобах при усуванні; не пощадили навіть священика, на якому при усуванні знищили церковні ризи. Млієчого священика вложено на санки та перевезено до хати солтиса, де поліційний аґент зняв з нього подерті ризи. Негайно після опорожнення церкви арештовано 6 осіб, а між ними священика, церковну службу і б. учительку Дембицьку та схованих відставлено до суду в Луцьку“.

Завдяки, між іншим, заходам Українського Клюбу удалося пізніше вернути жабчанам церкву. А тоді цю заслугу приписали собі пп. Богуславський і Сегейда з 1-ки, забувши про свої промови в соймі.

Розбірка церков.

Як тільки довідався Український Клюб про це, що розбирають церкви, ходила до міністра ісповідань делеґація в особах послів: Целевича, Васильчука і Хруцького. Міністер запевняв, що нищення церков відбувається без відома центральної влади та висловив погляд, що тільки там можуть бути розібрані церкви, де того вимагає загроза завалення церкви. Але після того дальше йшла розбірка церков і то навіть мурованих і дуже міцних. Тому, що саме в тому часі — літо 1929 р. — не було сойму, то Український Клюб звернувся через відповідні чинники до Риму, щоби через Рим вплинути на Варшаву, щоби припинено руйнування християнських святинь. А як тільки скликано було сойм, Український Клюб підніс цю справу з соймової трибуни. В обороні церков промовляв посол з Українського Клюбу Струтинський, підносячи, що немає ні практичної потреби, ні морального права, ні законних підстав нищити церкви. А цілком вже незрозуміла розбірка тих церков, що ніби то для пекучих потреб католиків були відібрані від православних і пересвячені на костели.

Тут знов найшовся такий українець, що виступив проти Українського Клюбу в обороні уряду та **одобрював нищення церков. Зробив це посол Богуславський** — українець, православний, що вийшов в посли з Острога по листі ч. 1. За російських часів цей пан славив царів і видав брошуру „300-летіє дома Романових“, а тепер... змінив пана. Пос. Богуславський хотів перекрутити правду і намагався звалити вину за відібрання церков польськ. владою в 1918-19 рр. на австрійців у часі світової війни в 1915-16 рр., а про нищення церков у 1929 р. навіть не згадав.

Справа церковної землі.

Зі справою церков тісно звязана друга справа — справа церковної землі і парохіяльних будинків. Церковна земля, згідно зі своїм історичним походженням та на підставі канонічного права, є співласністю самої віруючої громади. Як відомо, на підставі істнуючих законів частина церковної землі мусить бути оставлена для потреб парохій, а решта може бути розпарцельована **передовсім між місцевим населенням для поповнення малоземельних господарств і переважно між православним.** Досі ще нема закону, який би встановляв, скільки має бути па-

рохій і скілько землі має бути при них залишено. Але всупереч тим законам вже тепер польські ліві партії (польські соціялісти, „Стронніцтво Хлопске“ і „Визволене“, що має на виборах ч. 3), хотіли ухвалити в соймі новий закон, по якому церковну землю — цю співвласність української віруючої громади — в кількости 23.000 десятин малобся негайно віддати на власність тим осадникам, людям не місцевим і не православним, які з волі уряду арендують цю землю і то пересічно по 40—50 десятин кожний. З польськими лівими партіями **в цій справі** були однодушні й посли з „одинки“, хоч звичайно вони сваряться і ворогують між собою. Та сама однодушність запанувала між польською лівицею і „одинкою“, коли посли з „одинки“ знов хотіли поновити закони про осадництво на українських і білоруських землях, які ще в 1920 р. ухвалили були польські ліві партії.

На забрання церковних земель і віддання їх осадникам і взагалі на поновлення осадництва на українських землях погодились також українські посли **з „одинки“**: Богуславський, Сегейда, Редько, Острейко і Садовський. В тих справах в обороні рідньої землі виступали в соймі лише посли з Українського Клюбу: Луцький, д-р Баран і Хруцький. Наразі ці закони здержані, але на новій сесії сойму чекає нас дальша боротьба.

Справа „ревіндикації“.

Третьою справою, яка торкається церковного майна, є справа т. зв. „ревіндикації“ православних церков в числі 724, які через суд хоче забрати від православних римо-католицький польський епископат. Про цю справу пишеться окремо. В тій справі промовляли в соймі посли Хруцький і Паліїв.

В обороні внутрішньої самоуправи церкви.

Православна Церква взагалі позбавлена свобідної внутрішньої самоуправи. З державної скарбниці одержує Православна Церква 4 рази меншу запомогу, ніж їй належалобся. Всупереч конституції нашою Церквою управляють не митрополит і епископи, а пани міністри ісповідань і внутрішніх справ через воєводів і старостів. А й цими ґрішми, що ухвалює сойм на Православну Церкву, розпоряджається міністерство ісповідань. Духовними школами (семинарями і Богословським Факультетом) завідує світська шкільна влада. Бувало, що заборонялись церковні процесії (в Лащеві на Холмщині в літі 1929 р.), заборонялись публичні відправи служби Божої на цвинтарях, або коло замкнених церков (Жабче, Лосинець і інші в 1929 р.). Адміністрація хоче присвоїти собі навіть право переводити священиків з одної парохії до другої. Нарешті міністер ісповідань, як це показала справа заборони Собору Православної Церкви, хоче сам установити, який має бути Собор і що він має робити. У всіх цих справах Український Клюб ставав рішучо в обороні прав Православної Церкви.

Справа Собору.

Собор — це найважніший орґан Православної Церкви, що одиноко має право вирішувати ті основні справи церковного життя, які опреділювали би і внутрішній устрій Церкви і її зовнішнє положення в державі. В нинішніх умовах особливо важною, навіть рішаючою справою для самого істнування Церкви, є справа статуту Православної Церкви. Цей статут мав би вирішити раз на завжди матеріяльне і правне положення Церкви в державі. Такий статут може бути ухвалений лише Собором Православної Церкви шляхом переговорів між Собором і Польською Державою. Собор, який мав відбутися на підставі ухвали св. Синоду, мав власне занятись ухваленням статуту Православної Церкви. Але цей Собор не міг зібратись, бо міністер ісповідань, як це видно з його листа до Митрополита, не бажав собі, щоби Собор зайнявся справою статуту Православної Церкви про її положення в державі і заборонив скликання Собору.

В справі Собору видав Український Клюб відозву до народу, закликаючи всіх вірних приняти участь у виборах. Коли-ж стала відомою заборона Собору, Український Клюб зголосив у цій справі в соймі нагле внесення. Крім цього в справі Собору говорив кілька разів у соймі посол з Українського Клюбу Хруцький, домагаючись, щоби уряд не вмішувався до внутрішніх справ Церкви, а такою внутрішньою справою Православної Церкви, до якої також вмішується міністерство, є і справа складу Собору і програми його праці.

І знов, — уже третій раз (на наш сором!) взявся боронити міністра за його заборону Собору українець Сегейда, посол з „одинки“. Пос. Сегейда признає за міністром право забірати голос в канонічних справах Православної Церкви. А треба знати, що таке право Православна Церква визнає лише за святими отцями і апостолами Соборної Православної Церкви.

Церковно-Парляментарна Комісія.

Для оборони прав Православної Церкви створено при Українському Клюбі спеціяльну Церковно-Парляментарну Комісію, до якої входять крім українців і білоруські посли та сенатори. Головою цієї Церковно-Парляментарної Комісії є посол Хруцький, а секретарем п. Косоноцький, секретар Українського Клюбу. Церковно-Парляментарна Комісія займається тепер головно двома справами: 1. справою скликання Собору Православної Церкви і 2. справою освітлення в опінії цілого світу справи „ревіндикації“ церков. У тій останній справі вийде скоро спеціяльна брошура.

Що повинен памятати виборець, якого цікавить церковна справа?

Оце в коротких словах описане те, що робив Український Клюб в обороні Православної Церкви на соймовому ґрунті. Треба з особливою силою підкреслити, що тільки посли з Українського Клюбу, які вийшли з виборчої листи ч. 18, виступали в обороні Православної Церкви. Посли з соціялістичних українських клюбів, які вийшли з виборчих лист ч. 22, ч. 8 і ч. 19, в церковних справах мовчали, бо соціялістів цілого світу згідно з їх програмами церковна справа не цікавить, а найбільш ліві з них — комуністи — взагалі поборюють релігію. Що-ж торкається українських послів з „одинки“, то з обуренням, стидом і погордою треба ствердити, що вони, хоч рахують себе віруючими, мали безсоромність виступати проти своєї Православної Церкви, яка протягом віків була матірю українського народу і за яку наші прадіди кров свою проливали й голови козацькі складали.

Секретаріят Українського Клюбу.

„Ревіндикація“ церков на Волині й Поліссі.

Латинський епископат подав до суду православні консисторії про „ревіндикацію“, себто зворот 724 православних церков і монастирів, разом з церковними землями та будинками. Хочуть забрати між іншим Почаївську Лавру, Кремянецький, Мілєцький, Зімненський і Корецький монастирі. Польське духовенство твердить, що ті православні тепер святині були колись уніятськими, що сто літ тому назад російський уряд насильством впровадив православя і одночасно передав православним ті церкви з їх майном.

Не будемо тут говорити про те, що від самого моменту, коли українці приняли православя, себто від часів св. Володимира Київського, аж до 1596 року, всі церкви на Волині та Поліссі були православними; щойно в тому році кілька православних епископів підписали унію з Римом і з часом увесь нарід прийняв унію, але в 1839 році вернув назад до православя. Скажемо лише, що церкви й церковне майно належать до народу, і коли він змінить обряд, то все одно церква остається в його посіданні. Дуже гарно висловився про це 2-го лютого ц. р. найвищий достойник Греко-католицької (уніятської) Церкви львівський митрополит Андрій Шептицький в розмові з представником ґазети „Дзєнь Польскі“. Він між іншим сказав: „Згідно зі східним законом ці сільські церкви належать до цьогож люду. Там він приймав хрещення і молився. Довкола них хоронив своїх покійників. У стінах тих церков зберігається те, що в народі є найсильніше, а інколи й найбільше спасення перед аґітацією — ота „віра батьків“. Не можна такому народові, що терпів релігійно і тепер терпить з релігійних мотивів (відомі є церковні замішання на Волині!), давати відчувати щось, неначе новий релігійний примус чи кривду... **Греко-католицькі духовні кола не візьмуть у тій ревіндикації ніякої участи. Я радий, що можу це сказати“.**

Так говорить представник уніятської церкви, яка одна тільки й малаб право жадати звороту того, що колись було в її посіданні. Але як бачимо, вона цього не хоче робити. Натомісць роблять це латино-польські чинники, які нічого спільного з тими церквами не мали.

Бачучи загальне обурення і осуд усього світу, латинські епископи випустили заяви і послання до православної людности (архіепископ виленський Яблжиковскі і епископ пинський Лозіньскі), в яких силкуються переконати, що ніякої кривди православним вони не роблять, що православних церков є забагато, а костелів замало, що позови торкаються тих церков, які належали давнійш до них. Подивимось, чи польсько-латинський епископат має рацію.

На терені сойму і сенату створилась в кінці 1929 року „Парляментарна Комісія для оборони Православної Церкви“, до якої увійшли посли й сенатори, вибрані з листи ч. 18. Ця Комісія зібрала всі матеріяли в справі „ревіндикації“, обробила їх і виготовила спеціяльні карти (на днях ця праця вийде окремою книжкою). Як указують ці матеріяли Комісії, то православних вірних на Волині й Поліссі, згідно з офіційними даними польської статистики є 2,093.251 (вдійсности православних, як говорять навіть польські вчені, далеко більше), а римо-католиків — 281.438; себто православних є понад 7 разів більше. Православних церков на Волині й Поліссі є 1.109, а костелів 177 (в тому 9 т. зв. „східнього обряду“). Таким чином на одну церкву припадає 1887, а на один костел 1590 осіб. Як бачимо, римо-католики і тепер є в кращих умовах; а ще треба зазначити, що церкви є переважно деревляні, а костели в 75 проц. муровані і в них може зміститися далеко більше людей, як у церквах. Мимо того хочуть від православних забрати 375 церков (на Волині 145, і на Поліссі 230). Тоді булоб православних церков — 734 по 2852 на 1 церкву, а костелів — 552 по 509 осіб на костел.

Ще яскравіше виглядає ця ніби то „не-обхідність ревіндикації“ в окремих повітах. Прм.: У берестейському повіті є 100.920 православних і 25.024 р.-католиків; прав. парохій там є 51, а костелів — 12; хочуть „ревіндикувати“ 59 церков, в тому 42 парохії; отже залишилось би 9 правосл. парохій по 11.213 осіб і 71 костелів по 212 осіб. **В дрогичинському пов.** є 67.005 прав. і 2024 р.-кат.; прав. парохій і філій є 24, а костелів —3; хочуть „ревіндикувати“ 27 церков, в тому 23 парохії; **залишилось би 1 прав. парохія („Суботи“) на 367.005 осіб і 30 костелів по 68 осіб. У кремянецькому повіті** є 206.622 православних і 19.155 римо-католиків; прав. парохій є 113, а р.-кат. 14; хочуть „ревіндикувати“ 34 церкви, в тому 26 парохіяльних, Почаївський і Кремянецький монастирі; **залишилось би 87 прав. парохій по 2.375 осіб і 48 р.-кат. по 399 осіб.** Не маємо місця наводити більше прикладів; хто цікавиться цим, то набуде собі книжку парляментарної Комісії оборони Прав. Церкви, а там найде про це подрібні дані.

З тих-же праць Комісії видно, що у **величезній більшости сіл, де хочуть „ревіндикувати“ церкву, майже зовсім немає римо-католиків.** Так згідно з переписом населення 1921 року в десятках таких сіл римо-католиків немає ні одного, в сотні сіл число г.-кат. не перевищує десяти... (Докладна статистика знов таки уміщена в книжці про ревіндикацію). Виходить, що навіть костельного сторожа треба булоб спроваджувати з другого села! Значить „ревіндикація“ зовсім непотрібна для римо-католиків і, навпаки, є величезною кривдою для православних.

Переглядаючи роки збудовання церков, які хочуть „ревіндикувати“, вдаряє в очи факт, що десятки їх повстали вже по тім, як населення приняло православя, значить ніколи не були ні уніятськими ні римо-католицькими; кільканадцять церков поставлено ще до впровадження унії, а решта за сто останніх літ перебування в руках православних кілька разів ґрунтовно ремонтувалась коштом православних. **Зі всіх тих 375 церков на Волині лише 6 належало колись до римо-католиків.** З того видно, що „ревіндикація“ не має історичних, ні правних, ні моральних підстав.

Для повноти картини додамо, що римо-католицьке духовенство хотіло би забрати **понад 31.000 десятин православно-церковної землі** (в ковельському повіті — 2033 десятин, кремянецькому 2954, дубенському — 862, луцькому — 407, рівенському — 548, берестейському 5400, кобринському — 6500 і т. д.) і парохіяльні церковні будинки. Ясна річ, що бажання забрати у православних українців 375 церков, понад 31.000 десятин землі і численні парохіяльні будинки не є подиктоване необхідністю заспокоїти релігійний голод місцевих римо-католиків, а є просто новим наступом польського латинства на українське православя. Латинський епископат міркував так: „Не буде православних церков, то православні віруючі українці підуть до костелів, а тоді вже легко буде зробити з них правовірних поляків-католиків. Разом з церквами заберем землю й будинки, а це дасть можливість добре жити римо-катол. ксьондзам“. Але вони сильно помиляються. Український селянин не продасть своєї віри і національности! Небезпека втрачення своїх церков, церковної землі і будинків обєднає православних ще більше довкола тих, які не на словах, а на ділі боронять Православну Церкву і церковне майно, вважаючи, що і Церква і земля належать до православного українського народу. Всі православні піддержать Парляментарну Комісію оборони Церкви, членами якої є посли і сенатори з Українського Національно-Демократичного Обєднання, обрані в 1928-ому році з листи ч. 18.

В. Косоноцький.

Домовий промисл і наше село.

В сенатській дискусії над буджетом мін. торговлі і промислу промовляв 10. ц. м. сенатор Кузьмин, обговорюючи секатури, на які виставлене селянство на основі промислового закона. Президентський розпорядок із 7. червня 1927 р. каже, що промислово-зарібкове заняття, виконуване як заняття побічне і то при помочи родини або домової служби, не підлягає ограниченям промислового закона. Відноситься це до селян, що займаються рільною господаркою а попри те виконують ще якесь побічне ремесло. Поліція цих приписів не держиться і накладає на сільських шевців, кравців, ковалів і т. п. кари, не питаючи, що вони з того ремесла не жиють, тільки з рільної господарки.

Промовець навів ряд фактів, як поліція покарала грошевими карами 8, 10 і 12-морґових господарів, що як теслі помагали при будові господарських будинків, або займалися хвилево ковальством і т. п. Незалежно від тих кар роблять своє ще й скарбові інспекторати, які накладають на сільських принагідних ремісників такі високі податки, що вони за цілий рік стільки не заробляють. Напр. 12-морґовому господареви Ількови Гладунови в Черчу пов. Рогатин, що часом робив у кузні, вимірено 90 зл. податку від ковальства, хоч він такої суми не заробив за цілий рік.

В полагоджуванню ріжних справ сільського населення влада поступає, як їй хочеться. Зборівське староство відкинуло подання кооперативи „Згода“ у Вертелці о дозвіл на продаж фляшкового пива з причини близькости церкви. Рекурсу від цього рішення тернопільське воєвідство не узгляднило. Зате влада позволила продавати фляшкове пиво приватній особі, що має свій льокаль значно блище церкви. Місцевий гр.-кат. уряд парохіяльний вніс проти цього жалобу до воєвідства, але дістав відповідь, що вишинк пива у Веретелці не підлягає протиалькогольному законови... Отже одна і та сама справа на основі того самого закона полагоджена не однаково, після примхи референта.

Ще один розпорядок.

Пани у варшавських міністерствах дуже клопочуться порядками по наших селах і все видумують нові розпорядки, як наш селянин має жити та що робити, щоб не стягнути на себе гніву і кари пана поліціянта. Знає ті розпорядки наше селянство добре, бо вони вже боком йому лізуть, але того не досить.

Варшавські пани придумали для нього ще один розпорядок: як їдеш одним конем, то запрягай його з правого боку дишля! Кажуть люди, що такої встанови нема ніде на цілім світі, хиба в одній Росії, але що зробиш? Запрягай коня з правого боку, бо так хоче міністерство, що дбає про охорону доріг. Невже зужиття дороги не однакове, чи кінь іде з правого боку чи з лівого боку дишля?

З життя наших американців.

Наші земляки в Америці не забувають на культурні потреби старого краю. В місяци січни ц. р. тов. Обєднання в Ню Йорку мало 2.785 долярів доходу зі збірок американської української еміґрації. З тої суми вислано: на Дім українських інвалідів у Львові 1.100 дол., на допомогу інвалідам 700 дол., на Рідну Школу 500 дол., на сироти 100 дол., на ремісничу бурсу у Львові 100 дол., на Просвіту 50 дол. і т. д.

Гарні прояви з українського життя бачимо в Канаді. В місті Вінніпезі є вже 14 літ інститут „Просвіта“, що має власний дім вартости 70.000 долярів. При цім інституті є такі установи: Рідна Школа, Молода Громада, Студентський Кружок, Наша Дума, Драматичний Кружок і бібліотека. Тепер інститут „Просвіта“ хоче будувати новий дім, якому готові дати свою поміч і канадійці. Його головою є Ф. Крайчак.

—o—

Ріжні вісти.

— В околици Нєсвєжа більшовики вирубують ліс, щоб унеможливити перехід селян на польський бік. До робіт зігнали багато селян.

— На місцевість Фуан в Китаю напали бандити, ограбили доми і вбили дві тисячі мешканців.

— На львівскому університеті вибухли протижидівські заворушення. Польські студенти били студентів жидів також на вулицях.

— На Радянській Україні викрито протиреволюційну орґанізацію, що виступала проти більшовицьких реформ в сільському господарстві.

— Більшовики переносять українські полки в глибину Московщини, а на їх місце переносять полки російські.

На орґанізаційному фронті.

Наради громадських радних.

КОПИЧИНЦІ. 5. березня ц. р. відбулася в Копичинцях довірочна нарада делеґатів громадських рад і мужів довіря всіх сіл копичинецького повіту. Зібралось 328 людей. На нараду прибули посли Кузик і Заваликут. Проводив зборами о. Малиновський з Чабарівки, заступником предсідника був селянин Ст. Хамчук з Чорнокінців малих, а секретарем п. Червоняк з Кривенького. Пос. Кузик говорив про права й обовязки радних та про укладання громадських буджетів. Пос. Заваликут говорив про проєкти нових самоуправних законів, над якими радить тепер сойм. Директор Повітового Союзу Кооператив у Копичинцях п. Мартюк обговорив теперішнє тяжке становище нашого села і пояснив причини лиха. Зібрані з увагою слухали промовців, а потім висказували свої думки й жалі та ріжні болючі справи.

Після оживленої дискусії ухвалено такі резолюції: 1) Зібрані представники громадських рад і сільських орґанізацій повіту взивають всі громадські ради Копичинеччини до оборони прав українського населення й до боротьби проти всіх надужить у громадській господарці та да завзятої праці в користь українського села. Зібрані взивають всі села повіту подавати факти надужить в громадах до відома Укр. Парл. Репрезентації для використання їх у соймі. 2) Зібрані на нараді взивають все українське населення повіту до орґанізації на господарському полі, до ощадности, до орґанізаційної праці в „Сільському Господарі“ і в українських кооперативах, бо тільки зорґанізованою силою зможе українське населення вратуватися перед руїною. 3) Зібрані висказують повне довіря Укр. Парл. Репрезентації за дотеперішню оборону прав українського народу в польському соймі та взивають її до дальшої боротьби.

Того самого дня відбулося „віче“, яке скликали одинковці. Приїхали пос. Косидарскі і пос. Воєвода. Місцевий староста скликав на той самий день на год. 10 перед полуднем до салі „Сокола“ місячну сесію війтів, громадських писарів і оглядачів. Коли явилися на салі оба посли, староста заявив, що сесія відбудеться о год. 12 в полуд. а тепер „бендзє вєц, бендом пшемавяць послове“. Нікого вже не випустили з сесії. Обговорювано головно господарське положення в Польщі. Всю вину за нужду села складав пос. Косидарскі на Америку, котра забрала всі гроші з Европи і викликала фінансову і господарську крізу в Европі а особливо в Польщі. Америка винна і ніхто більше, ні польський уряд, ні польська господарка, ні посли з одинки. А длятого, казав, не треба вірити послам Заваликутові й Баранові, коли вони що іншого говорять і складають вину на польську господарку і польський уряд. Може й хто повірив, коли не цікавиться блище справами і не дивиться панам на пальці.

По широкому світі.

МОРСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ в Льондоні не довела до ніякого порозуміння в справі обмежень морських зброєнь. Навпаки ще більше деякі держави поріжнила так, що як ще раз буде така конференція, вибухне війна. Особливо напружені є відносини між Францією та Італією, що спорять за впливи на Середземному морю. Італія домагається, щоб італійські морські сили дорівнювали силам французьким. Франція про це навіть слухати не хоче і домагається, щоб її морські сили могли рівнатися трьом четвертинам сил анґлійських а перевисшали вдвоє італійські. На це знов не годиться Анґлія. Не можуть погодитися також Америка з Японією щодо впливів чи там панування на Великім океані. Конференцію уважають вже розбитою і покищо все лишиться по давному. Значить, держави будуть дальше зброїтися, готовлячись на всякий випадок до війни.

В ІНДІЇ кипить дальше. „Похід мучеників“ по сіль має скінчитися 5. квітня і тоді анґлійська влада арештує провідника походу Ґандія. Індійські націоналістичні орґанізації заявили, що будуть підтримувати акцію Ґандія тільки три роки. Коли мирний спротив і безкровна боротьба не здобуде для Індії незалежности, націоналісти пічнуть революцію. Однак дуже можливе, що революція вибухне зараз після арештування Ґандія, який виголошує тепер щораз гострійші промови проти анґлійців.

БІЛЬШОВИКИ МІЖ СОБОЮ. В цілій Радянщині неспокій. На Кавказі вибухло повстання проти більшовицької влади. Приходять вісти про заворушення також в Москві і Ленінґраді. Тут завзяті комуністи невдоволені політикою Сталіна, що припинив переміну сільських господарств на комуни до жнив. Закидують йому ухил від правдивого ленінізму. Про самого Сталіна є чутка, що він занедужав і лежить у заведенню для умово хорих.

ВІДДІЛ ПРАВНОЇ ПОРАДИ.

Веде посол В. Целевич.

Коли є вільні від стемплевих оплат прохання про дозвіл на влаштування вистави або концерту?

На основі точки 22. арт. 14 закону про стемплеві оплати з дня 1. липня 1926 р. В. З. ч. 98. поз. 570 є вільні від стемплевих оплат прохання про дозвіл на влаштовання вистави або публичного концерту, якщо дохід з них є призначений в цілости на суспільні, освітні або культурні цілі. Деякі староства всетаки відкидають неостемпльовані прохання, внесені в тих справах і жадають стемплевої оплати. Проти цього належить вносити негайно до воєвідства відклики, розуміється також неостемпльовані.

Доручування візвань слідчого судді.

Питання: Чи слідчий судія може жадати від громадського уряду негайного доручення своїх візвань?

Відповідь: Громадський уряд має обовязок доручувати візвання слідчого судді на основі арт. 198 закону про карне поступовання з 19. вересня 1928 р.

Чи можна забрати у господаря останнього коня чи корову на заплату податків чи на виконання судового вироку.

На основі російського закону про цівільне поступовання том XVI. ч. I. стор. 213. і на основі розпорядку ґенерального комісаря східних земель дня 15. травня 1919 р. є виключені від екзекуції движимости селян, признані конечними у сільському господарстві. Під це поняття підходить і останній кінь чи корова в сільському господарстві. Впрочім не дозволяється переводити екзекуції живого чи мертвого інвентаря, коли без такого інвентаря є неможливе ведення сільського господарства.

НОВИНКИ.

— Збори філії „Сільського Господаря“ в Борщеві. Дня 15-го березня ц. р. відбулися Загальні Збори філії Т-ва „Сільський Господар“ у Борщеві. Головою філії на найблищий рік вибрано о. Антона Казновського, а секретарем п. Петра Гораля.

На відбудову господарств. Міністер публичних робіт переказав з фонду відбудови краю один міліон золотих на позички для пошкодованого населення. Хто ті позички дістане, можна догадатись. Що не українські нуждарі, знищені війною, то певне.

— Звишка цін збіжа. В цілій Польщі пішли в гору ціни жита. Запаси жита у продуцентів майже вичерпані, бо кождий боячся дальшої знижки і випродав, що міг. А тимчасом млини потрібують нових запасів, а так само збіжові купці кинулись на торговиці, щоб заробити на звишці, яка буде тревати до жнив. Те саме звище бачимо на Угорщині, де подорожіла також пшениця і кукурудза, та в інших краях.

— „Бомби“ на іменини Пілсудського. Польські ґазети розписалися про „бомби“, які хтось кинув підчас богослуження в церкві св. Юра у Львові з приводу іменин марш. Пілсудського. На ділі це були звичайні смердючки, з яких одна вибухла на сходах в українській ґімназії, коли ученики йшли на богослуження, а друга в дверях церкви, коли ученики виходили з богослуження. Поліція приписує це тайній військовій орґанізації й арештувала кількох осіб.

— Важне відкриття. Професор львівського університету д-р Вайґель винайшов шеплення проти плямистого тифу. Проби на кількасот особах виказали, що зашіплені люди не заражуються плямистим тифом. Це відкриття є дуже важне для людства, бо досі лікарі були безрадні супроти цеї страшної хороби.

— Серед польської шляхти. Великого шуму наробило арештування князя Томи Любомірського за обманство. Був це гуляка, що тратив гроші в карти і на гучні забави та робив довги на всі боки. Потрафив програти за одну ніч 2.000 морґів поля. Коли не стало свого маєтку, обдовжив маєток жінки, так що вона з ним розійшлася. В останнім часі натягнув нотаря Маєра у Львові на 200 тисяч зл. готівкою та векслями. Вкінци його арештували, але випустили на волю за кавцією 200 тисяч зл., яку зложила за нього родина.

— Мертві воскресають. Томко Воліцький з Довжнева пов. Сокаль дістався в часі світової війни в російський полон і пропав без вісти. Минула давно війна і його жінка, не маючи з чого жити, виїхала з доньками на зарібки до Франції, де і вийшла замуж. Аж недавно прийшло від Томка Воліцького письмо, в якім доносить своїй рідні (про жінку забув, бо вдруге оженився), що живе в Радянщині, де має господарку і поводиться йому добре. У відповідь його мати пригадала йому листом, що він має жінку, яка живе у Франції. Воліцький написав до жінки, що приїде неї, але дочки відписали, що тепер без батька обійдуться. Другий такий випадок стався з Трофимом Лаціником, також з Довжнева, що ще на початку світової війни дістався в російський полон. Тому що не було від нього жадної вісти, жінка зарядила в 1924 р. через суд і ґазети глядання за ним. Діставши від цивільного суду у Львові повідомлення, що він помер 1919 р. в Росії, вона за дозволом консисторії вийшла вдруге замуж і має вже троє дітей. Недавно начальник громади дістав письмо, в котрім Трофим Лаціник доносить, що жиє під большовиками і на Великдень приїде до дому. Відгрожується притім другому чоловікови, що з ним порахується.

— Кольоністи між собою. До суду в Грималові прийшов польський кольоніст з Александрівки пов. Скалат, Ян Уступський зі своїм затем Петром Мушинським. Процесувалися за маєток. Розправу відложено і коли оба вийшли на вулицю, Уступський в часі суперечки добув нагло револьвера і 5 стрілами положив зятя трупом. Його арештовано.

— Гарні громадські урядники. Війт із Кульчиц рустикальних пов. Самбір, Іван Кардаш вертав з двома громадськими асесорами з Самбора до дому. По дорозі вибухла сварка між Кардашом і асесором Морозом, а потім до бійки, в часі якої війт і Асесор Воронъчак убили Мороза фляшками пива. Все те діялось на вові. Убийники завезли Мороза до села і скинули до рова, кричучи, що на них напали бандити. Обох арештовано і відставлено до Самбора.

— З димом. В самбірськім повіті були одної ночі дві великі пожежі. В селі Вовтичах згоріло 13 господарств, а в Чаплях 12. Шкода виносить коло 100 тисяч золотих.

— Жертва грошової скрути. В білогорськім лісі коло Львова застрілився 53-літний Келбусевич, властитель фабрики хліба „Меркур“. Наслідком грошової скрути він збанкрутував і фабрика від довшого часу не робила, хоч користувалась великим кредитом громади м. Львова.

— Син убив батька. В Княжичах пов. Перемишль пропав ще минулого літа 56-літний господар Йосиф Шаль. Недавно викрилось, що Шаля спрятав його син Стах. Він убив його сокирою в часі сну і закопав у поли. Причиною було те, що батько не хотів приняти до дому жінки сина.

— Страшний злочин. В Колодрібці пов. Заліщики вбили жида Вексельблята та його жінку. Стару матір Вексельблята так поранили, що нема надії вдержати її при життю. Арештовано двох місцевих парубків, що признались до злочину.

— Рабункове вбивство. На дорозі між Глинямами і Ляшками пов. Перемишляни застрілено 27-літнього ґандляря Йосля Улянера. Поліція арештувала 16-літного парубка Михайла Юзьву з Вижнян. Він признався, що застрілив Улянера і зрабував йому 20 зл.

— За маєток. В селі Попелях пов. Дрогобич господар Олекса Голубовський і його жінка Катерина повісили своячку Анну Шейко, щоб забрати її маєток.

— Вбили лісничого. Коло стації Нова Гребля пов. Ярослав найшли застріленого лісничого Зелінського з Мошан. Поліція арештувала двох парубків, що признались до вбивства.

— Нещастя на ріці. На ріці Магдалині в Колюмбії (в полудневій Америці) згорів корабель, що віз більшу скількість нафти і 34 пасажирів. Богато з них згоріли на кораблі, звідки не могли втечи, інші затонули в віці. Капітан остався на кораблі до кінця і згорів.

Посмертна згадка.

Омелян Попович, б. краєвий інспектор буковинських шкіл і візитатор шкіл „Рідної Школи“, помер дня 21. ц. м. в Заліщиках. Покійний був одним з видніщих українських діячів на Буковині за австрійських часів і займав передові становища в українських орґанізаціях. Редаґував ріжні часописи і видав багато шкільних книжок. В. Й. П.

Нові книжки і видання.

Т. Ґ. Масарик: СВІТОВА РЕВОЛЮЦІЯ, за війни й у війні 1914—1918. Спомини. Переклад з чеського Миколи Саєвича. Накладом „Червоної Калини“, Львів, 1930. Сторін 334. Незвичайно інтересна книжка, написана президентом чехословацької республики, що на основі особистих переживань виказує шляхи, якими чеський нарід добивався в часі світової війни своєї державної незалежности.

КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА, економічно-суспільний місячник, ч. 3. Львів, вул. Словацького 14.

ОРҐАНІЗАЦІЯ І ПРАЦЯ УКРАЇНСЬКОЇ РАЙФАЙЗЕНКИ. Поучення, як закладати і вести місцеві щадничо-позичкові каси. Написав д-р Карло Коберський, Львів, 1930. Накладом Ревізійного Союзу Українських Кооператив. Бібліотека РСУК ч. 17. 48 ст. Формат 4. Ціна 1 зол. Зміст: Про ціль райфайзенських кас. Заснування райфайзенки. Реєстрація кооперативи. Приймання і викреслювання членів. Правила про ведення Загальних Зборів. Праця Управи (правильник). Як вести фінансові справи райфайзенки. Правила про збирання ощадностей та їх опроцентування. Правила про уділювання позичок. Правильник жіночого гуртка. Правильник гуртка молоді. Праця Надзірної Ради. Інструкція про переводження контролі Надзірною Радою. Закінчення.

ДОПИСИ.

ТОПІЛЬНИЦЯ ПОВІТ СТАРИЙСАМБІР. **Безпідставні кари.** Дня 12-го лютого ц. р. влаштували собі члени читальні „Просвіти“ забаву, на яку дав писемний дозвіл місцевий війт. Біля 6-тої год. прийшов до читальні постерунковий зі Стрілок разом з війтом і розігнав забаву. Коли виділовий Степан Курило показав йому писемний дозвіл від війта, то постерунковий відібрав його, а згодом на донесення постерунку в Стрілках старосамбірське староство покарало грошевою карою по 10 зол. голову читальні Філярета Ортинського і виділового Степана Курила за влаштування забави без дозволу староства. Не зважало на це, що забава була без буфету, без означених вступних і лиш за добровільними датками та що на неї дав писемний дозвіл війт.

СТАРОСАМБІРЩИНА. **Порядки в повіті.** Недавно сказився пес старости в Старому Самборі. Староста видав розпорядок, щоби побити і постріляти всіх псів - волоцюг у Старому Самборі і по селах. Але розпорядок одно, а виконання друге. Гиплі в асисті постерункових повибивали не лише псів - волоцюг, але й псів хатних та ланцюхових. У тій справі інтервеніював о. сенатор Татомир, але помимо цього нікого з винуватців не потягнено до відвідальности. Громадський закон каже, що громадський буджет має укладати лише громада і що кожний громадянин може на протязі 14 днів переглядати цей буджет у громадській канцелярії та вносити свої заміти. Тимчасом повітова рада повідомила громадський уряд в селі Недільній, щоби війт оголосив людям, що кожний може приходити до повітової ради і на протязі 7 днів переглядати громадський буджет та вносити свої поправки. Про це й повідомив війт своїх громадян біля церкви. На якій підставі зробила це повітова рада, то хиба їй самій відомо.

ПИЛАТКІВЦІ, ПОВ. БОРЩІВ. **На похиле дерево кози скачуть.** Дна 11 січня ц. р. приїхав делеґат повітового виділу з Борщева, Н. Піхурський на ухвалення громадського буджету. Він домагався, щоб війтови, поляковi, дати пенсію 500 зол., але радні годилися тільки на 150 зол. Розлючений делеґат сказав, що це заср... пенсія, а коли радні обставали при своїм, назвав їх так, що тут повторити не можна. На це радні вийшли зі салі, але делеґат пішов за ними і повторив образливе слово та ще додав нове. Радні заскаржили його до суду за образу чести, але справа що не рішена. Свідок.

Ціни у Львові.

ЗБІЖЕ: Пшениця двірська 37·50—38·—, збірна 34·50—35·50, жито 18—18·50, ячмінь 17·75—18·25, овес 17 до 17·50, гречка 24—25, просо 28—29.

НАБІЛ: Маслосоюз платив кооперативам 26. березня: масло експортове солене 5·10, несолене бльочкове 4·90, молоко 0·34, сметана 1·80, копа яєць 6·20.

ГРОШІ: Доляр амер. 8·90, канад. 8·80, чеська корона 0·26, рум. лев 0·05, астр. шілінґ 1·26, франц. франк 0·35, фунт штерл. 43·80, червінець 13·50, нім. марк. 2.12.

ОГОЛОШЕННЯ.

Видає С-ка „Діло“, зар. стов. з обмеж. пор. — За редакцію відповідає Ол. Кузьма. — З друкарні Вид. Спілки „Діло“, Львів, Ринок ч. 10